

УДК 35:368.02

Шевцова О. Й.
Бондар Є. І.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СТРАХОВИЙ РИНОК: УПРАВЛІНСЬКІ ТА РЕГУЛЯТОРНІ АСПЕКТИ СТІЙКОСТІ І ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проаналізовано різні підходи до регулювання страхової діяльності у вітчизняних теоретичних дослідженнях. Автори пропонують урахувати регуляторну діяльність на страховому ринку та рівень фінансового менеджменту окремої страхової компанії як суттєві фактори забезпечення стійкості та фінансової безпеки страхової діяльності. На основі оцінки розвитку інструментів пруденційного нагляду на фінансовому ринку рекомендується поширення їх використання для страхового ринку.

Ключові слова: державне регулювання, пруденційний нагляд, страховий менеджмент, інструменти, методи управління.

Постановка проблеми. Діяльність страхової компанії залежить від стабільності та прозорості фінансового ринку, результативного втручання державних регуляторів. Побудова власної конкурентної політики страховика має проводитися в межах наявної фінансової політики держави та її складників: монетарної політики, інвестиційної політики, податкової політики тощо.

На рівень стійкості та фінансової безпеки страхових компаній впливають як негативні тенденції змін на страховому ринку, так і зміни таких сегментів фінансового ринку, як банківська система та ринок цінних паперів. Остаточо ж фінансова безпека ринку страхових послуг, що залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх чинників, визначається насамперед станом його розвитку, фінансовою результативністю та ефективністю діяльності. Водночас вона зумовлена і реальним фінансовим станом господарюючих суб'єктів із можливістю формування страховими компаніями довгострокових інвестиційних ресурсів [1, с. 183]. Важливим чинником забезпечення стійкості страхового ринку є розвиток системи регулювання та пруденційного нагляду [2, с. 193]. Вдосконалення страхового менеджменту і державного регулювання страхової діяльності – два напрями забезпечення фінансової стійкості на рівні окремого страховика та на рівні страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики страхової діяльності, страхового ринку присвячено наукові праці К.В. Багмета, В.Д. Базилевича, О.І. Барановського, А.С. Боженко, А.О. Бойко, Т.А. Васильєвої, О.О. Гаманкової, А.М. Єрмошенко, О.В. Козьменко, О.В. Кузьменко, О.Г. Кузьменко, О.М. Пахненко, В.М. Фурман та ін. Увага науковців приділяється регулюванню діяльності на страховому ринку як із боку державних регуляторів [3; 4], інститутів саморегулювання [5], так і наддержавного, міжнародного рівня регулювання [6]. Регулювання розглядається як дієвий фактор підтримки фінансової стійкості страхового ринку в цілому, а також стійкості та фінансової безпеки окремих страхових компаній. Забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, безперечно, залежить від якості реалізації механізмів його фінансового менеджменту. У теоретичних дослідженнях страхового менеджменту переважають визначення питань управління окремими напрямами в управлінні діяльністю страхових компаній, зокрема: управління фінансовою стійкістю, управління активами, управління ризиками, менеджмент обсягів страхових платежів, управління інвестиційною діяльністю тощо [7–9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але, незважаючи на постійну увагу науковців до зазначених наукових проблем, актуальним, на нашу думку, залишається питання посилення взаємозв'язку між прийняттям стратегічних управлінських рішень на мікрорівні окремих страховиків та регуляторними діями різного типу: ринкового регулювання, державного та діяльності саморегулювальних організацій.

Мета статті полягає у визначенні управлінського та регуляторного аспектів розвитку страхового ринку і діяльності страхових компаній у межах забезпечення стійкості і фінансової безпеки страхової діяльності на макро- та макрорівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявність у країні трьох систем регулювання [10, с. 1] – банківських послуг, ринку цінних паперів та страхової діяльності з іншими небанківськими фінансовими установами – призводить до ситуації, коли, з одного боку, розвиваються відокремлені гілки регуляторної діяльності, а з іншого – з'являються протиріччя між різними мегарегуляторами, які не дають можливості отримати єдину ефективну систему регулювання усього фінансового ринку.

Особливо ці протиріччя загострилися в умовах активної інтеграції та взаємодії вітчизняних державних інститутів регулювання з міжнародними органами нагляду та регулювання діяльності фінансових ринків.

Д.В. Кондратенко розглядає питання місця впливу саморегулювальних організацій на процес становлення і розвитку страхового ринку [5, с. 3]. Особливу увагу вона приділяє співпраці органів державного управління та саморегулювальних організацій для розроблення стратегічних підходів, які повинні бути покладені в основу державної страхової політики. Авторка розробила організаційний механізм участі саморегулювальних організацій у формуванні та реалізації державної страхової політики, який дає змогу узгоджувати власні інтереси всіх учасників страхового ринку та оптимізувати систему державного регулювання для підвищення ефективності розвитку страхової галузі. Вважаємо, що саме діяльність саморегулювальних організацій є зв'язуючою ланкою між державним регулюванням та страховим менеджментом окремих страхових компаній.

О.Й. Жабинець розглядає систему регулювання страхової діяльності як процес досить складний, який вимагає проведення великої законотворчої роботи, що повинна спиратися на наукові дослідження в галузі страхування і досвід розвинених держав світу й узгоджуватися із сучасними потребами та наявними економічними можливостями [3, с. 3]. Розгляд та аналіз основних методів та

інструментів державного регулювання вітчизняного страхового ринку пропонується робити з урахуванням наявних у світовій практиці систем організації та здійснення нагляду за страховою діяльністю. Зарубіжний досвід державного регулювання страхової діяльності необхідно вивчати в контексті можливостей його застосування в Україні за сучасних умов функціонування вітчизняного страхового ринку.

Необхідним складником зв'язку між мікро- та макрорівнями страхової діяльності О.Й. Жабинець пропонується дві групи чинників, які визначають розвиток вітчизняного страхового ринку: перша група характеризує попит населення на страхові послуги, друга – стосується діяльності страхових компаній. Чинники другої групи, відповідно, розділено на внутрішні, наявність яких залежить лише від політики та менеджменту страхових компаній, та зовнішні, які є наслідком недостатньої ефективності державного регулювання страхової діяльності в Україні [3, с. 5].

Необхідною умовою, що пов'язує процеси регулювання та управління на рівні страхової компанії, може розглядатися система показників, за якими мають відбуватися процеси нагляду регулятора за діяльністю страховика. Ці показники можуть виступати також нормативами оцінки стійкості та фінансової безпеки. Саме тому важливим напрямом регулювання та його складником виступає пруденційний нагляд за страховою діяльністю. На державному рівні прийнято необхідним використання основних принципів регулювання та принципів нагляду за страховиками.

Пруденційний нагляд має проводитися на основі аналізу страхового ринку з урахуванням не тільки минулих змін та поточної ситуації, а й тенденцій і потенційних ризиків, вірогідних несприятливих майбутніх варіантів розвитку подій для вжиття заходів на ранньому етапі у разі необхідності.

Актуальним є процес оцінювання потенційної системної важливості страховиків, у тому числі полісів, які вони підписують, та інструментів, які вони випускають, у традиційних і нетрадиційних напрямках діяльності [1, с. 364].

Принципи нагляду за транскордонними страховими операціями розглядаються в страховому конкордаті – документі, який розроблено IAIS (Міжнародною асоціацією органів нагляду за страховою діяльністю) [12].

Удосконалення пруденційного нагляду на страховому ринку України з розмежуванням його інструментів на макро- і мікрорівнях визначається фахівцями перспективним етапом формування системи регулювання та нагляду [13, с. 4–7; 14, с. 34].

Наявність банківської системи регулювання та нагляду також впливає на стійкість та фінансову безпеку учасників страхового ринку. По-перше, впливають державна монетарна політика, а по-друге, значення та динаміка монетарних інструментів регулювання. Монетарна політика та монетарні інструменти регулювання впливають на макрпоказники економіки країни [15, с. 240–241], на формування ресурсної бази страхового ринку, у тому числі на основні параметри діяльності страхового ринку та окремих страхових компаній.

Вплив на фінансову стійкість та фінансову безпеку страхових компаній монетарного регулювання можливо розглядати відповідно до напрямів інвестиційної діяльності страховиків та їх діяльності зі страхування банківських ризиків.

Основні інструменти монетарної політики – інструменти грошово-кредитного регулювання: облікова ставка, операції на відкритому

ринку та банківське обов'язкове резервування. Зміна облікової ставки центрального банку має впливати на рівень ставки кредитування. По-перше, її рівень урахує прогнозне значення інфляції, по-друге, він має бути орієнтиром для напрямку зміни банківських ставок кредитування. Саме цей інструмент монетарної політики визначає її вплив на інвестиційну активність у країні.

Інвестиційна діяльність вітчизняних страхових компаній відображається у структурі розміщення активів страховиків. Традиційно суттєва кількість активів страховиків представлена банківськими вкладами (депозитами). Структура активів страхових компаній за результатами I півріччя 2016 р. [16, с. 30] порівняно з I півріччям 2015 р. змінилася у напрямі збільшення питомої ваги грошових коштів на поточних рахунках з 8,6% до 9,3%, банківських вкладів (депозитів) – з 26,9% до 32,5%. I півріччя 2017 р. характеризується поверненням структурних показників до стану 2015 р.: грошові кошти на поточних рахунках становлять 8,2% від активів страхових компаній, банківські вклади (депозити) – 31,6% [17, с. 30].

Активність фондового ринку має тісний зв'язок із коливаннями облікової ставки. Зниження облікової ставки дає можливість знижати ставки кредитування, що активізує інвестиційну діяльність за рахунок кредитних ресурсів. Це призводить до зменшення попиту на цінні папери. Навпаки, зростання облікової ставки – це поступове зростання вартості кредитів у банківській системі та переміщення ресурсів на фондовий ринок.

Вага розміщення активів страхових компаній у цінні папери за результатами I півріччя 2016 р. [16, с. 30] порівняно з I півріччям 2015 р., навпаки, знизилася. Так, розміщення в акції зменшилися із 39,8% до 26,3%, в облігації – з 1,9% до 1,6%, в іпотечні сертифікати – з 1,2% до 0,2%. За I півріччя 2017 р. розміщення активів в акції знову зазнало зменшення до 20,5%.

Зрозумілим у цій ситуації є зростання обсягів розміщення активів у цінні папери, що емітуються державою, – з 6,9% до 12,7% у 2016 р. За I півріччя 2017 р. додатково збільшено частку активів у цінних паперах, що емітуються державою, з 12,7% до 17,4%. Водночас за I півріччя 2017 р. розміщення активів в акції знову зазнало зменшення до 20,5% [17, с. 30].

Недоліки в оцінці ризиків, проблеми з ризик-менеджментом – одні з головних причин негативних процесів, які відбулися в глобальній фінансовій системі. Одним із напрямів реформування державного регулювання страхової діяльності в Україні має бути запровадження системи пруденційного нагляду [18, с. 4]. Пропонуємо використувати досвід пруденційного нагляду банківської системи з боку НБУ, особливо щодо пруденційного нагляду на основі Системи оцінки ризиків (табл. 1), та перші кроки пруденційного нагляду НКЦПФР за діяльністю професійних учасників фондового ринку на основі Концепції запровадження пруденційного нагляду за діяльністю професійних учасників фондового ринку від 12.04.2012 [19].

Об'єктами страхового нагляду є: страховики, перестраховики; страхові посередники (брокери, агенти); відповідальні актуарії; об'єднання страховиків, перестраховиків, страхових посередників, відповідальних актуаріїв, обов'язкова участь у яких передбачена законодавством.

Суб'єктом страхового нагляду виступає уповноважений державний орган.

Інструменти макропруденційного нагляду вітчизняних державних мегарегуляторів фінансового ринку, можливі щодо впровадження на страховому ринку

Назва інструменту, важеля або системи нагляду	Сфера використання	Державний регулятор
Пруденційний банківський нагляд на основі системи оцінки ризиків	Банківська система	Національний банк України
Пруденційні нормативи та вимоги до торговців цінними паперами та організаторів торгівлі (система нормативних показників)	Фондовий ринок	Національна комісія із цінних паперів та фондового ринку
Пруденційні нормативи та вимоги до Компаній з управління активами (КУА): – дотримання відповідних вимог щодо складу та структури активів інститутів спільного інвестування (ІСІ); – дотримання вимог досягнення нормативів діяльності пайових інвестиційних фондів (ІІФ) під час розміщення цінних паперів ІСІ; – вимоги, що стосуються наявності в КУА резервного фонду; вартість чистих активів	Фондовий ринок	Національна комісія із цінних паперів та фондового ринку
Вимоги до інвестиційної політики (умови щодо розміщення активів та їх диверсифікації; методологію оцінки активів та моніторингу і контролю діяльності інституційного інвестора; допустимий рівень інвестиційного ризику)	Фондовий ринок	Національна комісія із цінних паперів та фондового ринку

Джерело: пропозиції авторів на основі [19]

Три підходи до управління діяльністю, а саме функціональний, динамічний та предметний, чи за об'єктами управління, визначають особливості страхового менеджменту щодо забезпечення стійкості та фінансової безпеки компанії.

Управління на засадах функціонального підходу передбачає здійснення функцій управління. Особливо функція стратегічного управління. Розроблення стратегічного плану має відбуватися з урахуванням регуляторних впливів на страхову діяльність. А сама стратегія діяльності компанії має коригуватися зі зміною значень інструментів та важелів регулювання.

Управління на засадах динамічного підходу передбачає розгляд усіх процесів (надання страхових послуг) відповідно до часу їх реалізації. Предметний підхід в управлінні визначає об'єкти безпосереднього управління. Відповідно, функціональний підхід забезпечує цілісність управлінської діяльності. Динамічний та предметний підходи є повністю прив'язаними до окремого виду страхової діяльності. Так, динамічний підхід до управління передбачає розгляд усіх процесів (надання страхових послуг) відповідно до часу їх реалізації, здійснюється поетапно. Предметний підхід визначає об'єкти управління, які безпосередньо пов'язані із цією діяльністю (ресурси, необхідні для реалізації страхової діяльності; види страхування; маркетингова, зовнішньоекономічна, фінансова та інші види діяльності страховика).

Висновки. Рівень стійкості та фінансової безпеки учасників страхового ринку є важливим фактором та показником розвитку страхового ринку. Водно-

час ринок страхування забезпечує систему фінансового захисту учасників підприємницької діяльності, яка є одним з основних джерел ресурсної бази страхового ринку. Саме у цьому проявляється взаємовплив та взаємозалежність стану фінансової безпеки страхових компаній і всього страхового ринку від фінансової безпеки реальної економіки та інших нестрахових сегментів фінансового ринку.

Страховий ринок України зазнає прямого регуляторного впливу від діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та опосередкований вплив від інструментів монетарного регулювання та діяльності Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку. Фінансова безпека ринку страхових послуг, що залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх чинників, визначається насамперед станом його розвитку, фінансовою результативністю та ефективністю діяльності.

Формування стратегії діяльності страхових компаній має враховувати основні дії регуляторів фінансового ринку. Оцінка регуляторних дій та використання інструментів і важелів регулювання – один із початкових етапів розроблення конкурентної стратегії страховика. Основні функціональні підстратегії діяльності (ресурсну, маркетингову, інвестиційну) також необхідно узгоджувати з діями мегарегуляторів.

Удосконалення страхового менеджменту та державного регулювання страхової діяльності – два напрями забезпечення, у тому числі, й фінансової безпеки за рівнями ринку.

Список використаних джерел:

1. Дубина М.В. Теоретичні аспекти визначення та систематизації факторів впливу на фінансово-економічну безпеку розвитку страхового ринку України / М.В. Дубина, Г.В. Кравчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/8956/25C_Дубина.pdf.
2. Юхименко В.М. SOLVENCY II в Україні: проблеми впровадження вимог до платоспроможності страхових організацій / В.М. Юхименко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Економіка. – 2015. – Вип. 9. – Ч. 3. – С. 191–195.
3. Жабинець О.Й. Державне регулювання страхової діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / О.Й. Жабинець. – Львів, 2006. – 22 с.
4. Плиса В.Й. Модель державного регулювання страхового ринку України / В.Й. Плиса, З.П. Плиса // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.10. – С. 209–215.
5. Кондратенко Д.В. Організаційно-економічний механізм регулювання страхової діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Д.В. Кондратенко. – Харків, 2006. – 19 с.
6. Шірія Л.В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики : [монографія] / Л.В. Шірія. – Київ : Центр учбової літератури, 2014. – 458 с.
7. Андрущенко Л.В. Страхування в Україні: від зародження до сьогодення / Л.В. Андрущенко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2007. – № 2. – С. 200–202.
8. Баранова В. Деякі питання застосування фінансового менеджменту у страхових компаніях / В. Баранова // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Серія «Економіка». – 2007. – № 94/95. – С. 56–57.

9. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ufin.com.ua.<http://www.ufin.com.ua/arhiv.htm>.
10. Головка А. Про вплив державного регулювання фінансових ринків на стан індустріального виробництва в Україні / А. Головка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://82.207.124.235/analit_mat/drn/046.htm.
11. Основні принципи страхування / Міжнародна асоціація страхових наглядачів (МАСН) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/.../Insurance_Core_Principles_updated_November2015_укр.doc.
12. Страховий конкордат. Принцип нагляду за транскордонними страховими операціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/049.htm.
13. Про затвердження Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами : Розпорядження Державної комісії з регулювання фінансових послуг України від 15.07.2010 № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pension.kiev.ua/files/fsr_concept_prudential_supervision_n585_15jul2010.pdf.
14. Слободянюк О.В. Пруденційний нагляд на страховому ринку: Європейська практика та вітчизняний досвід / О.В. Слободянюк // Молодий вчений. – 2016. – № 8(35). – С. 30–34.
15. Капелюш А.А. Оцінка впливу монетарної політики на основні макроекономічні показники України / А.А. Капелюш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://docviewer.yandex.ua/?url=http>.
16. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/sk_I%D0%86_%202016.pdf.
17. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/files/file00621.pdf>.
18. Стратегія реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : nfp.gov.ua/files/Стратегія_final_1.doc.
19. Концепції запровадження пруденційного нагляду за діяльністю професійних учасників фондового ринку від 12.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : document.ua/pro-shvalennja-konceptsiyi-zaprovadzhennja-prudenciinogo-nagl-doc95392.html.

Шевцова Е. И.

Бондарь Е. И.

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

СТРАХОВОЙ РЫНОК: УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ И РЕГУЛЯТОРНЫЕ АСПЕКТЫ УСТОЙЧИВОСТИ И ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Резюме

В статье проанализированы различные подходы к регулированию страховой деятельности в отечественных теоретических исследованиях. Авторы предлагают учитывать регуляторную деятельность на страховом рынке и уровень финансового менеджмента отдельной страховой компании как существенные факторы обеспечения устойчивости и финансовой безопасности страховой деятельности. На основе оценки развития инструментом пруденциального надзора на финансовом рынке рекомендуется расширение их использования для страхового рынка.

Ключевые слова: государственное регулирование, пруденциальный надзор, страховой менеджмент, инструменты, методы управления.

Shevtsova O. Y.

Bondar Y. I.

Oles Honchar Dnipro National University

INSURANCE MARKET: MANAGEMENT AND REGULATORY ASPECTS OF SUSTAINABILITY AND FINANCIAL SECURITY

Summary

The article analyses different approaches to the regulation of insurance in Ukrainian theoretical scholarly literature. The authors propose to take into account regulatory activities at the insurance market and level of financial management of a separate insurance company as essential factors to provide sustainability and financial security of insurance activity. Drawing on the evaluation of development of the prudential control instruments at financial market, the article recommends expanding their usage for the insurance market.

Key words: state regulation, prudential control, insurance management, instruments, managerial methods.